

ZEHRA IŞIK
ÖLÜMLE BÜYÜMEK

© İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2022

Sertifika no: 49821

İz Yayıncılık: 1328

İnceleme Araştırma Dizisi: 460

ISBN: 978-605-326-742-3

1. Baskı, İstanbul 2022

Oruçreis Mahallesi, Tekstilkent Caddesi

Koza Plaza B Blok No: 12 Kat: 15/151 Esenler / İstanbul

Telefon: (212) 5207210

www.iz.com.tr

E-posta: bilgi@iz.com.tr

Editör: Selahattin Bayraktar

Kapak Tasarımı: Furkan Pehlivan

Sayfa Tasarımı: Ali Kahraman

Basıldığı yer: Çevik Matbaacılık (Sertifika no: 45509)

Davutpaşa Caddesi, Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul

ÖLÜMLE BÜYÜMEK

Anne-Babası Ölen Yetişkinler Üzerine
Psiko-Sosyal Bir Araştırma

ZEHRA IŞIK

iz

ZEHRA IŞIK; 2001 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2006 yılında İstanbul'da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak göreve başladı. 2010 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini, 2013'te *Ebeveyni Ölen Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma* başlıklı teziyle tamamladı. Bu tez çalışması *Sen Öldün Ben Büyüdüm* adıyla kitaplaştı. 2020 yılında *Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği* başlıklı doktora tezi çalışmasıyla bilim doktoru unvanı aldı. Doktora tezi de "Modern Kentte Farklı Kadınlar Farklı Dindarlıklar" adıyla kitaplaştı. Din Psikolojisi ve Din Eğitimi alanında yayımlanmış makaleleri olan ve hâlen öğretmenlik görevine devam eden yazar, evli ve iki çocuk annesidir.

Yayımlanmış makaleleri:

1. Dinî Grup Mensubu Kadınların Kadın Algısı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşüncelerin İncelenmesi: İsmailağa Cemaati Örneği. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020, cilt: XXII, sayı: 42, s. 483-510.

2. Dinî Grup Mensubu Kadınların Dinî Grup Aidiyeti ve Diğer Dinî Gruplara Yaklaşımları: Cerrahî Grubu Örneği. *Din Sosyolojisi Araştırmaları Dergisi*.

3. Türkiyede Farklılıklarına Rağmen Kadınlar: Post Feminist Çağda Türkiyede Farklı Kadın Konumları. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2015, sayı: 2, s. 114-121.

4. *Bir Öteki Olarak İmam-Hatiplilerin Öteki Algısı ve Ötekine Yönelik Tutumları Değerler Eğitimi Dergisi*, Haziran 2022, sayı: 43, s. 65-103

5. *Gençlerimizi Din İstismarından Nasıl Koruyabiliriz? Diyanet Aylık Dergi*, 2018, sayı: Kasım/335, s. 22-25.

6. *Bebek Kaybı Yaşayan Ailelere Yas Sürecinde Manevi Danışmanlık Neden Gerekli? Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. cilt: II, s. 41-65. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	13
KONU.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

ÖLÜM.....	19
Psikolojik Açıdan Ölüm.....	19
Ölüm Kaygısı.....	23
Hayatın Anlamı.....	25
Ölüm ve Hayatın Anlamı.....	30
YAS.....	33
Yas Kavramı.....	33
Yas Süreci.....	38
<i>Yas Sürecindeki Duygusal Yaşantılar:</i>	38
<i>Yas Sürecinin Fonksiyonları:</i>	41
Doğal Yas-Travmatik Yas.....	43
Farklı Kültürlerde Yas.....	47
Yas ve Depresyon.....	49
Yas Sürecinde Yardım Alma ve Yas Terapisi:.....	52
Yas ve Olgunlaşma.....	55
Pandemi ve Yas.....	58
YETİŞKİNLİK.....	63
Yetişkinliğin Tanımı.....	63
Yetişkinlik Dönemi Anlam Arayışı ve Dini Yaşantı.....	67
BAŞA ÇIKMA VE DİNİ BAŞA ÇIKMA.....	73
Dini Başa Çıkma ve Anlam.....	74

İKİNCİ BÖLÜM

EBEVEYN ÖLÜMÜ SONRASI YETİŞKİNLERİN HİSLERİ VE YAS TEPKİLERİ.....	81
Ebeveyn Kaybı Sonrası Yas Tepkileri.....	82
Ölüm Öncesi Ebeveynle Son Görüşme.....	82
Ölüm Sonrası İlk Tepkiler.....	85
Kayıp Sonrası Beden ve Ruh Sağlığı.....	96
Zaman İçinde Acı.....	101
Ebeveynle İlgili Anılar.....	109
Birlikte Vakit Geçirilen Yerler ve Fotoğraflar.....	109
Ebeveynin Yaşıtları ve Arkadaşları.....	113
EBEVEYNİN ÖLÜMÜ SONRASI YAŞANAN DEĞİŞİM.....	119
Ebeveynin Ölümü Sonrası Kişisel Değişim.....	119
Kaybedilen Anne/Babayla İlişkiler.....	120
Otoriter Baba.....	120
Babayla Çatışma Nedenleri.....	128
Baba-Oğul Çatışması:.....	128
Baba-Kız Çatışması:.....	130
Uyumlu Baba.....	133
Anne İle İlişki.....	138
Anneyle Çatışma Nedenleri.....	143
Duygusal Olarak Ebeveynle Yakınlaşma.....	145
Ebeveynin Ölümü Sonrası Anne/Babaya Atfedilen Anlam.....	155
Ölümü ve Hayatı Anlamlandırmada Yaşanan Değişim.....	165
Ebeveynin Ölümü Sonrası Sosyal Değişim.....	177
Kayıp Sonrası Aile Bireyleriyle İlişkiler.....	177
Eş ve Çocuklarla İlişkiler.....	177
Kardeşlerle İlişkiler.....	186
Hayatta Kalan Ebeveynle İlişkiler.....	190
EBEVEYN KAYBI SONRASI DİNİ BAŞA ÇIKMA UNURLARI.....	197
Kader ve Ahiret İnancı.....	198
Dua ve İbadetler.....	207

Sabır, Şükür ve Tevekkül.....	219
Cenaze Töreni.....	225
Kabir Ziyareti.....	229
Rüyalar.....	237
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	245
KAYNAKÇA.....	249
EK.....	257

ÖNSÖZ

Baba çınar ağacı gibidir, meyvesi olmasa da gölgesi yeter.

Beklenen bir ölümdü aslında, dedemin ölümü... Zaten altı yıldır hastaydı, bakıma muhtaçtı. Annem onunla bir çocuk gibi ilgilenirdi. Üstelik anneannem de felç geçirmişti. Annemin ebeveynlerinden biri felçli, diğeri Alzheimer hastasıydı. O sırada kendisi de elli altı yaşındaydı. Çok ağırdı imtihanı. Dizlerinin ağrılarını unutmuş, yılların yorgunluklarından dinlenme isteğini bir tarafa bırakmıştı. Çünkü anne babasının onun ilgisine ve bakımına ihtiyacı vardı. Dedemin ölüm döşeginde olduğu haberini aldığımda memleketime gittim. Eve varmak üzereydim ki, arayıp son nefesini verdiğini söylediler. Odaya girdiğimde herkes ağlıyordu; ama annemin acısı bambaşkaydı. Karşımda sanki yetim kalmış küçük bir kız çocuğu vardı.

İlk zamanlardaki acı zamanla yerini başka duygulara bırakmıştı. Annem telefon konuşmalarımızda sürekli dedemden bahsediyordu. “*Babacağızım...*” diye başlayan cümlelerde hep dedemin ne kadar iyi bir insan olduğunu, dindarlığını, güzel ahlakını anlatıyordu. “*Keşke onun gibi olabilsem*” diye de ekliyordu. Biz evlatlarına karşı tavırları da değişmişti. Çocukluk ve gençlik yıllarımdaki annem bizi çok sevse de duygularını pek belli etmezdi. Ama şimdi çok farklıydı, bizimle daha fazla vakit geçirmek ve bize daha yakın olmak istiyordu. “*Allah sıralı ölüm versin*” temennisinin bir tecellisiydi, babasının ölümü. Öyle ya ebeveynin evlatlarından önce ölmesi beklenir. Peki seksen üç yaşındaki dedemin vefatı neden annemi bu kadar etkilemişti? Babasının ölümünden sonra annemin ilişkileri neden ve nasıl değişmişti?

Anne/babanın ölümü bir yetişkin için ne anlam ifade eder? Bu ve benzeri sorulara cevap arama iştiyakı, beni elinizdeki eseri yazmaya yöneltti. İnsan olmanın, insan kalmanın mücadelesinde ölümle randevunun belirsizliğini, ölümü ve kaybı kabullenmenin olgunlaştırıcılığını geride kalan yetişkin çocuklar üzerinden okumaya çalıştım.

Ölümlerle Büyümek adlı kitabımın ilk basıldığı tarih 2015[*Sen Öldün Ben Büyüdüm* adıyla] yılıydı. Henüz pandemi, karantina, maske, mesafe, korona ya da nam-ı diğer Kovid-19 gibi kavramların hayatımızda yeri yoktu. Bu kavramlarla beraber yeni bir yaşam tarzı hatta yeni bir dünya düzeniyle karşı karşıya olduğumuz farkına varmamız uzun sürmedi. Bütün dünya gibi biz de ne olduğunu anlamaya çalışıyorduk. Çin'de ortaya çıkan bir virüs çok hızlı yayılıyordu, öldürücüydü, daha önce pek bilmediğimiz mücadele yöntemleri deneniyordu ve daha önemlisi Dünya Sağlık Örgütü dahil hiçbir kurum veya devlet net bir bilgi sahibi değildi. Televizyon ekranlarında ya da sosyal medyada paylaşılan; Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki yaşlı bakımevlerinde ölüme terk edilmiş onlarca kişinin ölü bedenleri, Amerika'da ceset torbalarının yetersiz geldiğine dair haberler, hastanelerde uykusuz, molasız çok zor koşullarda çalışan doktorların sözleri ve dolup taşan, artık ihtiyacı karşılayamayan yoğun bakım ünitelerinin görüntüleri tek gündemimizdi. Bir de günlük vaka ve vefat sayısına dair istatistik bilgileri. Hangi ülkede kaç kişi Kovid-19 virüsüne yakalanmış, kaç kişi ölmüş, nerede nasıl tedbirler ve tedavi yöntemleri uygulanıyor, aşı çalışmaları ne durumda... Gerçeklik algımızı sorgulamamıza neden olan birbirinden farklı iddia sahipleri: Virüsü yok sayanlar, komplo teorisyenleri, felaket tellalları, aşı taraftarları ve karşıtları, virüse iyi gelir reklamıyla envaiçeşit, bitkisel ürün, baharat, itir, sakatat pazarlayan piyasa fırsatçıları... Daha neler neler...

Ölüm ve yas hiç olmadığı kadar hayatımızın içinde hatta tam ortasındaydı artık. Virüs sebebiyle entübe edilenler, vefat edenler. Ölümle ilgili daha önce pek duymadığımız izahlar. "Kronik hastalıkları varmış ondan ölmüş", "Sağlıklı, vücut direnci iyi olanlara virüs bir şey yapmıyormuş", "Aşı yaptırmamış", "İlaçlar yüzünden beynine pıhtı atmış/kalp krizi geçirmiş", "Aşıdan sonra ölmüş"... Ölüm, cenaze, taziye hayata dair hep bildiğimiz gerçekliklerdi ama

bu şekilde değil. Ölüme bakışımız da cenaze sırasında ve sonrasında yaptıklarımız da bambaşka olmuştu artık. Bu yeni durumla birlikte farklı tecrübeler yaşamaya başladık. 2020 yılının Ağustos ayında birkaç yıldır kanser tedavisi gören dayım vefat etti. Ölüm nedeni, virüs değildi ama hastane ortamında öldüğü ve virüslü mücadele kapsamındaki tedbirler devam ettiği için cenaze işlemleri Kovid-19 prosedürleri çerçevesinde yapıldı. Dayımı özel kıyafetli sağlık ekipleri yıkadı, cenaze hastaneden eve getirilmedi, doğrudan kabristana götürüldü. Evlatları ölü yüzünü göremedi. Onca akrabası, eş-dost ve seveni vardı ama birinci derece yakınları hariç kimse cenaze törenine katılmadı, taziye ziyaretine de gelemedi. Bizler de evin içine girmeden, bahçede, acaba kimsede hastalık var mı, bulaşır mı endişesiyle taziye evinde bulunabildik.

Ölümlerle Büyümek adıyla okuyucuyla buluşan, gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş kitabın yeni baskısında Kovid-19 dönemindeki kayıplarımız, ölüm ve yas algımız ve bu süreçteki yaşantılarımıza dinin katkısıyla ilgili de birkaç kelam etmeye çalıştım.

Mevlana Celeleddin Rumi'nin şu dizeleri ışığında, hayata, ölüme ve mateme dair...

“Öldüğüm gün, tabutumu götürürlerken, bende bu dünya derdi var sanma! Dünyadan ayrıldığıma üzülyorum zannetme! Sakın ola ki öldüğüm için ağlama; «Yazık, vah-vah!» deme! Eğer ben yaşarken nefse uyup şeytanın tuzağına düşersem, işte hayıflanmanın sırası o zamandır!

Beni toprağa verdiklerinde de; «Vedâ, vedâ!» deme! Bilesin ki o vakit, benim ayrılık vaktim değil, (Rabbimle) buluşma, yani vuslat vaktimdir!

Mezar bir perdedir ki, onun arkasında Cennet'in huzuru vardır! Batmayı gördün değil mi? Doğmayı da seyret! Güneş'le Ay'a, ufukta kaybolmaktan dolayı hiçbir ziyan gelir mi?

Bu hâl, sana; batmak, kaybolmak gibi görünse de aslında doğmaktır, yeniden hayata kavuşmaktır!

Tohum toprağa düşse onun için «öldü» denebilir mi?..

Bil ki ölüm, rûhün bir başka âleme doğmasının sancısıdır. Yani bu fânî âlem için adı ölümdür, ama bâkî ve ebedî olan âlem için adı doğumdur!..

Hem değil mi ki, canı Allah almaktadır; bil ki ölüm, has kul-
lar için şeker gibi tatlıdır. Kezâ ölüm, ateş bile olsa, Allah'a halil/
dost olana güllük gülistanlıktır; âb-ı hayattır...”

Zehra IŞIK
İstanbul, 2022

GİRİŞ

KONU

Psikoloji ve Din Psikolojisi alanında çocukluk ve ergenlik dönemini inceleyen çalışmaların sayısına oranla, yetişkinlikle ilgili çalışmalar oldukça azdır. İnsan ömrü bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimi açısından yaş dönemlerine ayrılarak incelenmektedir. Ancak sanki insanların *yetişkinlik* yıllarında aynı şekilde ve aynı yönde ilerledikleri kabul edilmiş ve bu dönemde yaşananlar önceki basamaklara göre daha az araştırılmış görünmektedir. Ebeveyn kaybı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde birçok araştırmanın çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan ebeveyn kaybıyla sınırlı olduğu görülmektedir. Yetişkinlik döneminde ebeveynini kaybeden bireyleri konu edinen çalışmaların sayısı oldukça azdır.

Elli yıl öncesine kadar, orta yaştaki bir yetişkinin anne babasının hayatta olması oldukça az rastlanan bir durumdu. Günümüzde ise kendisi orta yaşları aşmış hatta yaşlılık çağına gelmiş birçok insanın ebeveyninin hayatta olduğunu görüyoruz. Sağlık alanında yaşanan gelişmeler ve yaşam standartlarının nispeten iyileşmesi insan ömrünün uzamasına neden olmakta, böylece yetişkin çocuklar ve yaşlı anne-babaları eskiden olduğundan daha fazla aynı yaşam dönemini paylaşmaktadırlar. Bunun yanı sıra, her ne kadar insanlar, eğitim, iş veya başka gerekçelerle evden erken yaşta ayrılırsalar da maddi anlamda ebeveynine bağımlılıkları uzun süre devam etmekte, evlendikten ve bir meslek sahibi olduktan sonra da duygusal bağıllık sürmektedir. Yetişkinler, çoğunlukla daha kendi yaşlanmalarıyla yüzleşmeden orta yaşlarda ebeveynlerini kaybetmekle karşı karşıya kalmaktadır.

Bir yakının ölümü; ölümün ve hayatın anlamını yeniden düşünmeye neden olan en önemli tecrübelerden biridir ve kayba bağlı olarak insanların yaşamında önemli değişiklikler meydana gelebilir. Amerika'da son yıllarda bu alanda yapılan çalışmalarda, ebeveynini kaybeden yetişkinlerin, kayıp sonrası ruhsal rahatsızlıklar yaşadığı, alkol kullanmayı arttırdığı ve hayatıyla ilgili, eşinden boşanmak gibi beklenmedik kararlar aldığı ortaya çıkmıştır (Umberson, 2011).

İnsan gündelik hayatın rutin akışı içerisinde hayatla ilgili nedenleri ve niçinleri uzun uzadıya düşünmez. Ancak, beklenmedik bir durumla karşılaştığında sorgulama ihtiyacı duyar. İşte böyle anlarda din, bireyin başına gelenlere bir açıklama sunar, yaşadığı olumsuz olayları bir sebebe bağlamada etkili olur. Bunun yanı sıra karşılaştığı yeni durumla baş etme sürecinde de ona yardımcı olur (Ayten, 2011: 40). Dinî başa çıkma; dinî inanç ve davranışların, dinî/kültürel değerlerin zor zamanların getirdiği olumsuz duygusal sonuçların engellenmesi veya hafifletilmesi, anlamın korunması veya dönüştürülmesi ve problem çözümünün kolaylaştırılması yolunda kullanılmasıdır (Ayten, 2011).

Bu kitapta ebeveyn kaybı yaşayan yetişkinlerin, yaşadıkları acıyla baş etmek için başvurdukları dinî başa çıkma yöntemleri ve dinî inançları ile yas tepkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Okuyucuya kitapta bu temel konunun yanında; yetişkinlerin yaş dönemlerine göre ebeveynleriyle olan ilişkilerini değerlendirmeleri, ebeveyne atfettikleri anlam, kayıp sonrası ölüm algıları, hayatı anlamlandırma biçimleri, yaşadıkları kişisel değişim ve dönüşüme dair bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

Modern yaşam biçimi ve düşünce tarzı ölümü görmezden gelen bir tavır içindedir. Kişiye hayat boyu rehberlik etmiş iki insandan birinin veya her ikisinin ölümü, baş edilmesi oldukça zor bir durumdur. Hem anne/babayı kaybetmiş olmanın getirdiği duygusal boşluk, hem de ölümün kendisine yaklaştığını düşünme, yetişkin için zorlu bir sürecin başladığının habercisidir. Bilimin veya tıbbın ölüm konusunda söyleyeceği söz; ölüm nedenini açıklamak ve ölüm olayını tespit etmekten ibarettir. Ölüm ve sonrası ile ilgili insanları rahatlatan, yaşamdan kopmadan günlük hayatlarına devam edebilmelerini sağlayan en etkili sistem dindir. Kitapta

dinî inançların, olumsuz ve üzücü yaşam olaylarını anlamlandır-
madaki katkısını ortaya koymaya çalıştık.

Ülkemizde bir yakının ölümü konusu, psikoloji ve psikiyat-
ri alanında incelenmiş, yas veya travmatik yaşam olaylarıyla başa
çıkma bağlamında ele alınmıştır. Dinî boyutu işin içine katan ça-
lışma sayısı oldukça azdır. Bu anlamda kitabın Din Psikolojisi ala-
nına katkıda bulunacağına inanıyoruz.

Çalışma kapsamında nitel yöntemleri kullanarak, 26 yetişkin-
le yüz yüze görüşmeler yaptık. Görüşmeciler mülakat yapılan ta-
rih itibariyle son 5 yıl içinde ebeveyn kaybı yaşamış ve çalışma-
ya gönüllü katkı sağlamak isteyen, duygularını anlatmakta güçlük
çekmeyen, İstanbul ve Konya illerinde yaşayan yetişkinlerden se-
çilmiştir. İstanbul ve Konya illerini seçmemizin birinci nedeni,
İstanbul'un modern şehir yaşam tarzını ve Türkiye'yi temsil özel-
liğine sahip olması, Konya ilinin geleneksel Anadolu yaşamını ve
aile yapısını yansıtmasıdır. İkinci neden, araştırmacının tatillerini
Konyada geçiriyor olmasıdır. Röportajlar 2012 yılının Ocak ayın-
dan Nisan ayına kadar olan dönemde yapılmıştır.

Araştırmanın konusu ve kapsamı gereği, dört farklı alana ait
soru hazırlanmıştır. Birinci kısım sorularda, kaybedilen ebeveynle
kayıp yaşamış olan yetişkin çocuğun yaşam boyu sahip oldukları
ilişkinin niteliğini ölçen sorular kullanılmıştır. Bu sorular hazır-
lanırken Debra Umberson'un "Ebeveynin Ölümü" adlı kitabında
yer alan sorulardan yararlanılmakla birlikte, kültürel farklılıklar
dikkate alınarak yeni sorular eklenmiş ve yazarın kullandığı bazı
sorular çıkarılmıştır. Araştırmada faydalanılacak yabancı kaynak-
larla ilgili bilgi edinmek ve soruların kullanılması konusunda ya-
zarla yazışmalar yapılmıştır. İkinci kısım sorular, ölüm olayı son-
rası verilen yas tepkileri ile ilgilidir. Yas tepkileri ile ilgili sorular
hazırlanırken "Temel Yas Unsurları Ölçeği"nin maddelerinden fay-
dalanılmış, sorular röportaja uygun hale getirilmiştir. Üçüncü bö-
lümdeki sorular, kayıp sonrası hayatı anlamlandırma ile ilgilidir.
Bu sorular tarafımızdan hazırlanmıştır. Dördüncü kısım sorula-
rın konusu, ebeveynin ölümü sonrası kullanılan dinî başa çıkma
etkinlikleridir. Bu sorular da gözlemlerimiz neticesinde toplumu-
muzda ölüm sonrası yaşanan duygular ve yapılan ibadet ve tören-

ler dikkate alınarak ve Ali Köse ve Talip Küçükcan'ın (2006) çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

Röportajlar, katılımcıların izniyle ses kaydı yöntemiyle kaydedilmiş, daha sonra çözümlenerek yazıya geçirilmiştir. Görüşmeler ortalama 60 dakika sürmüştür. Görüşmeler genelde katılımcıyla kendisini rahat hissedebileceği, işyeri, ev gibi ortamlarda yapılmıştır. Mülakatlar esnasında katılımcıların tavır ve tutumları gözlenmiştir. Kayıp konusunun konuşulması, duygusal anlamda oldukça zordur. Bir kişi hariç tüm katılımcılar görüşmenin muhtelif yerlerinde ağlamıştır. Katılımcıların kendilerini iyi hissetmeleri için onların da onayını alarak, bazı bölümlerde mülakata ara verilmiş, 5-10 dakika sonra görüşmeye devam edilmiştir. Görüşmecilerin duygularını ve tecrübelerini rahat anlatabilmeleri için açık uçlu sorular sorulmuş, yönlendirici olabilecek sorulardan kaçınılmıştır. Kayıtların deşifre edilmesi ve metne dönüştürülmesi aşamasında katılımcıların ifadelerinde herhangi bir değişiklik yapılmamış, görüşme kaydındaki cümlelere büyük oranda sadık kalınmıştır. Okuyucu mülakat alıntılarında yarım kalmış, devrik cümlelerin veya katılımcıların günlük konuşma dilinde kullandıkları ikilemeler ve tekrarların olduğunu görecektir. Görüştüğümüz kişilerin doğal paylaşımlarını mümkün olduğunca koruyarak aktarmanın, okuyucunun, kişilerin duygu ve düşüncelerini anlaması konusunda önemli bir katkısı olduğu kanaatindeyiz. Araştırma verileri değerlendirilirken, katılımcıların gerçek isimleri yerine müstear isimler kullanılmıştır.